

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR
„C. BRĂILOIU”

ANUARUL
INSTITUTULUI
DE ETNOGRAFIE
ȘI FOLCLOR
„CONSTANTIN BRĂILOIU”

SERIE NOUĂ • TOMUL 20 • 2009

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

COLEGIUL DE REDACȚIE

DIRECTOR:

Acad. MIHNEA GHEORGHIU

MEMBRI:

Acad. SABINA ISPAS; dr. ION GHINOIU; dr. NICOLETA COATU; dr. MARIAN LUPAȘCU;
dr. MARIN MARIAN-BĂLAȘA; drd. RADU TOADER; dr. EMIL ȚÎRCOMNICU

RESPONSABIL DE NUMĂR:

Acad. SABINA ISPAS

Autorii sunt rugați să înainteze articolele și recenziile pe suport electronic (CD) și pe hârtie. Figurile vor fi scanate și trimise cu extensia .jpg sau .tif. Explicația figurilor din text se va face în ordinea numerelor. Titlurile citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine exclusiv autorilor.

Revista se poate procura contra cost la:

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE, Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, 050711, București, România; Tel. 4021-318 81 46, 4021-318 81 06, Fax 4021-318 24 44, E-mail: edacad@ear.ro

Comenzile pentru abonamente se primesc la:

ORION PRESS IMPEX 2000 S.R.L., P.O. Box 77-19, Sector 3, București, România; Tel./Fax 4021-610 67 65, 4021-210 67 87; E-mail: office@orionpress.ro

Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb, precum și orice corespondență se vor trimite pe adresa colegiului de redacție al *Anuarului*.

INSTITUTUL DE ETNOGRAFIE
ȘI FOLCLOR „C. BRĂILOIU”
Str. Tache Ionescu nr. 25
010353 – București, sector 1
Tel. (4021) 318 39 00
Fax (4021) 318 39 01
E-mail: ief.brailoiu@gmail.com

© 2009, EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13
050711 – București, sector 5
Tel. (4021) 318 81 06 / int. 2116, 2119
E-mail: edacad@ear.ro
Adresa web: www.ear.ro

CUPRINS

Argument	9
Acad. RĂZVAN THEODORESCU, <i>La civilisation valaque à 1500</i>	13
NICOLAE EDROIU, <i>Etapele unirii Transilvaniei cu România (90 de ani de la 1 Decembrie 1918)</i>	19

I. ATELIERELE „C. BRĂILOIU” București, 23 octombrie 2008

RADU TOADER, <i>Un deceniu dens al istoriei românilor</i>	25
*. Texte document din Arhiva Institutului de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu”: <i>Toate țările ard în foc („Cântecul mobilizării” – 1916); Iar tu, Dunăre turbată</i>	31
NICOLAE CONSTANTINESCU, <i>Instituționalizarea cercetării în disciplinele etnologice după Marea Unire</i>	33
RODICA RALIADÉ, <i>Manifestări de educație nonformală prin cultura orală</i>	39
OCTAVIA COSTEA, <i>Educația între criticism și „modă”</i>	57
ION T. ALEXANDRU, <i>Arhiva de Folclor a Academiei Române din Cluj-Napoca, arhivă de cultură orală a tuturor românilor</i>	69
IOAN OPRIȘ, <i>Muzeul Satului și muzeele Suediei în viziunea lui Gheorghe Focșa</i>	75
ARMAND GUȚĂ, <i>Vlahii din Muntenegru între legendă și adevăr istoric</i>	85
EMIL ȚÎRCOMNICU, <i>Revoluționari bulgari în România (sec. al XIX-lea)</i>	93
MARIAN LUPAȘCU, <i>Caietele de folclor ale elevilor profesorului Grigore Crețu</i>	99

*

*. <i>Bibliografia românească de etnografie și folclor (BREF) (1991–1995) – II</i>	125
Abstracts	183

II. RECENZII

Nicolae Constantinescu, <i>Citite de mine... Folclor. Etnologie. Antropologie. Repere ale cercetării (1967–2007)</i> , București, Centrul Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Naționale, 2008, 333 p. (Jordan Datcu)	187
Virgiliu Florea, <i>Dr. M. Gaster, omul și opera. Reconstituiri biobibliografice</i> , Cluj-Napoca, Editura Fundației pentru Studii Europene, 2008, 232 p. + il. (Jordan Datcu)	189
Petar Atanasov, <i>Atlasul lingvistic al dialectului meglenoromân (ALDM)</i> , București, Editura Academiei Române, 2008, 60 p. + 594 hărți + ilustrații (Emil Țîrcomnicu)	191

III. VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

Noutăți editoriale	193
Granturi. Contracte extrabugetare	195
Manifestări științifice	195
Doctorate	198
Plan de cercetare – 2009	198

SUMMARY

Argument	9
Acad. RĂZVAN THEODORESCU, <i>La civilisation valaque à 1500</i>	13
NICOLAE EDROIU, <i>Stages of the Union of Transylvania with Romania (90 years since 1 December 1918)</i>	19
 I. „C. BRĂILOIU” WORKSHOPS Bucharest, 23 rd October 2008 	
RADU TOADER, <i>A Romanian History Decade</i>	25
*. Poems from the Archives of “C. Brăiloiu” Institute: <i>All Countries Are in Fire</i> („Mobilization Song” – 1916); <i>You awful Danube</i>	31
NICOLAE CONSTANTINESCU, <i>Institutionalization of Research in Ethnologic Branches after The Great Union</i>	33
RODICA RALIADE, <i>Manifestations of Non-Formal Education through The Oral Culture</i>	39
OCTAVIA COSTEA, <i>Education between Criticism and “Fashion”</i>	57
ION T. ALEXANDRU, <i>The Archives of Folklore of The Romanian Academy in Cluj-Napoca, an Oral Culture Archives for all Romanians</i>	69
IOAN OPRIȘ, <i>The Village Museum and the Museums of Sweden seen by Gh. Focșă</i> ,	75
ARMAND GUȚĂ, <i>Muntenegrin Vlachs between Legend and History</i>	85
EMIL ȚIRCOMNICU, <i>Bulgarian Revolutionists in the XIXth Century's Romania</i>	93
MARIAN LUPAȘCU, <i>Folklore Booklets of Prof. Grigore Crețu's Students</i>	99
*	
*. <i>Romanian Bibliography of Ethnography and Folklore (RBEF) (1991–1995) – II</i>	125
Abstracts	183
 II. BOOK REVIEWS 	
Nicolae Constantinescu, <i>Citite de mine... Folclor. Etnologie. Antropologie. Repere ale cercetării (1967–2007)</i> [Read by myself. Folklore. Ethnology. Anthropology. Steps of the Research], București, Centrul Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Naționale, 2008, 333 p. (Jordan Datcu)	187
Virgiliu Florea, <i>Dr. M. Gaster, omul și opera. Reconstituiri biobibliografice</i> [Dr. M. Gaster. The Man and His Work. Bibliography Reconstructions], Cluj-Napoca, Editura Fundației pentru Studii Europene, , 2008, 232 p.+il. (Jordan Datcu)	189
Petar Atanasov, <i>Atlasul lingvistic al dialectului meglenoromân (ALDM)</i> [The Linguistic Atlas of Megleno-Romanian Dialect], București, Editura Academiei Române, 2008, 60 p. + 594 hărți + il. (Emil Țircomnicu)	191
 III. SCIENTIFIC ACTIVITY 	
Editorial news	193
Extra-bugetary Grants and Contracts	195
Scientific Conferences	195
PhD degrees	198
The Research Plan of the Institute – 2009	198

ARGUMENT

Pentru multe dintre națiunile Europei, sec. al XX-lea al celui de al doilea mileniu a constituit o răscruce. Pentru continentul care a gestionat, cu prioritate, două războaie mondiale, această sută de ani a oferit cadrul unor repetate „reșezări” de autoritate, redimensionări ale proximităților, schimbări de atitudine față de vechi parteneri, treceri derutante de la prietenie la inimizție, de la înțelegere la intoleranță. Din tot acest zbucium s-a dobândit o experiență, poate, unică, referitoare la importanța conștientizării identității personale și a celei de grup. România a fost una dintre țările care a trăit schimbări dramatice, șocante, de la modificarea granițelor și reorganizarea teritoriului, la forma de guvernământ (de exemplu, monarhie constituțională – Carol I, Ferdinand, monarhie „de mână forte”, Carol al II-lea/„democrație populară”). Prima jumătate a secolului amintit a stat sub semnul Marii Uniri și al apariției statului național unitar; cea de a doua jumătate a fost marcată de „dictatura proletariatului”, de ideologia comunistă totalitară, s-a schimbat profilul și natura instituțiilor fundamentale ale statului. Au avut loc evenimente tulburătoare, care au generat trăiri de mare intensitate, la nivel individual și de grup, și au dus la apariția unor ideologii, direcții și curente filosofice care s-au materializat în structuri sociale, concepute la nivel național, afiliate de multe ori unor direcții similare internaționale. În centru s-a aflat, indiferent de orientare sau tendință, procesul trasării liniilor de forță pentru definirea identității românești conștiente de istoria și profilul său și pentru familiarizarea tuturor cetățenilor României cu acest „specific”, care să le ofere siguranță, stabilitate, coerență, demnitate. În urmă cu un secol s-a discutat intens despre modernizarea României, despre adoptarea unor instituții cu o mai veche tradiție în vestul Europei și despre necesitatea instituirii unor planuri prin care să se poată realiza o adaptare a realităților românești la cerințele Occidentului european. Privind obiectiv, dar fără a ne supune exigențelor care se impun istoricului, de exemplu, am spune că obsesia unei „integrări” în modelele Europei vestice a fost statornică în gândirea intelectualilor români, de-a lungul timpului, indiferent din ce zonă culturală veneau și cărui stat aparținea provincia în care ei viețuiau.

Interesul pentru creionarea identităților naționale, în Europa, s-a manifestat timpuriu. Contururi marcate au dobândit demersurile de acest tip în perioada Luminilor, pentru ca, în secolul al XIX-lea, cu deosebire în cea de a doua jumătate a lui, să se fixeze repere sigure pentru adunarea și sistematizarea datelor pe care urmau să se sprijine demersurile politice inițiate în vederea constituirii statelor

LA CIVILISATION VALAQUE À 1500

Acad. RĂZVAN THEODORESCU

A un demi-millénaire depuis la pénétration de l'imprimerie dans l'espace roumain – un demi-siècle seulement après son apparition européenne –, une interrogation persiste: qu'est-ce qu'elle était, à 1500, cette principauté valaque, du point de vue des principaux domaines de la civilisation, qu'elles étaient les lignes directrices d'un pays fondé un siècle et demie auparavant, situé au carrefour des routes de commerce, de guerre et de culture qui liaient ou confrontaient l'Orient, où les Musulmans avaient conquis la Byzance chrétienne, à l'Occident catholique, dont les principaux Etats étaient déchirés par des guerres dynastiques et endémiques.

Dans une Valachie où, à la différence de la Moldavie voisine, la seconde partie du XVe siècle offrait le paysage apparemment désolant d'une Eglise orthodoxe sans hiérarchie bien précisée, d'une culture écrite sans chroniques monastiques, d'un art religieux sans monuments représentatifs, le moment 1500 nous conduit brusquement vers des réalités politiques et spirituelles d'un intérêt majeur, d'une diversité inattendue, se plaçant dans un contexte continental qui particularise la Valachie au seuil d'un moyen âge crépusculaire.

L'instabilité foncière du trône valaque entre 1420 et 1520, où s'étaient succédés plus de quinze voïvodes¹ dont seulement trois ont imposé leurs noms dans l'histoire nationale (je pense au croisé Vlad Țepeș, aux pieux princes Radu le Grand et Neagoe Basarab), eût pour conséquences le phénomène propre à la féodalité européenne, à savoir la lutte pour le pouvoir menée par les branches dynastiques, amplement illustré entre les Carpathes et le Danube, mais inexistant à l'époque à l'Est des montagnes.

La confrontation des deux branches des Basarab, les Drăculești et les Dănești, descendants de Mircea l'Ancien et de son frère Dan I, marque une histoire trouble, mais d'où ressort une impeccable logique dynastique – on est, au fond, contemporains des successions occidentales des branches Valois-Orléans, Valois-Orléans-Angoulême, Lancaster, York ou Tudor – dans le cas valaque, de Vlad Dracul et Vlad Țepeș (l'Empaleur) à Radu le Beau et Mircea II, de Vlad le Moine, Radu le Grand et Mihnea le Mauvais – le catholique au temps duquel Macaire de Cetinje fait sortir, le 10 novembre 1508, le *Missel* – à Mircea III et Vlad le Jeune –

¹ C. Rezachevici, *Cronologia domnilor din Țara Românească și Moldova*, I, București, 2001, *passim*.

ETAPELE UNIRII TRANSILVANIEI CU ROMÂNIA (90 DE ANI DE LA 1 DECEMBRIE 1918)*

NICOLAE EDROIU

Se împlinesc, peste câteva zile, 90 de ani de la marele act istoric săvârșit de români la 1 Decembrie 1918: proclamarea Unirii Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu Regatul României. După hotărârile similare luate în Basarabia, în luna martie, și în Bucovina, la sfârșitul lunii noiembrie în același an, 1918, de fapt chiar acum 90 de ani, decizia de unire adoptată de românii din teritoriile intracarpatiche, bănățene, crișene și maramureșene desăvârșeau statul politico-național român. Se complinea astfel, prin plebiscitul realizat la nivelul majorității absolute, românești, din provinciile respective, cu votul celor 1.228 delegați desemnați de organismele constituite în mod democratic în teritoriile locuite de români aflate până atunci în componența altor alcătuiți politico-statale decât Regatul României, precum și prin confirmarea hotărârilor de unire de către zecile de mii de participanți la ceea ce s-a numit Marea Adunare de pe Câmpul lui Horea, din marginea cetății Alba Iuliei, un ideal mai vechi al românilor, acela de a fi cu toții cetățeni ai aceluiași stat.

Se cuvine acum, în cadrul solemn de față, când Academia Română omagiază, după cuviință, marele act istoric din 1918, să aducem recunoștința noastră generațiilor succesive din mișcarea națională și liderilor acestora, care au militat, fără întrerupere, prin diferite tactici, acomodate vremurilor, pentru atingerea acestui obiectiv politic după Revoluția de la 1848 din Țările Române.

De asemenea, îmi veți permite și mie să observ că însăși Academia Română a reprezentat, între anii 1866 și 1918, locul de întrunire și de conlucrare a oamenilor de cultură și de știință din toate teritoriile locuite de români, fiind prima instituție de reprezentare general românească încă înainte de înfăptuirea statului politico-național român, a României Întregite. Un George Barițiu, un Timotei Cipariu sau un Vincențiu Babeș erau membri fondatori ai Academiei Române, cel dintâi fiind chiar președintele forului nostru academic, deși nu avea cetățenia statului român din acel timp, ci era supus austriac. Din Transilvania, Banat, Maramureș și Bucovina, din Basarabia deopotrivă, vârfurile culturale și științifice românești delibereau la un loc, sub cupola Academiei, denumită de la început *Română*, asupra trecutului, prezentului și gândeau la viitorul națiunii. Creațiile culturale și științifice patronate de aceasta erau considerate bun general românesc, din care națiunea întregă urma să se împărtășească.

* Comunicare prezentată la Adunarea solemnă a Academiei Române consacrată împlinirii a 90 de ani de la Unirea din 1918, ținută în 28 noiembrie 2008.

UN DECENIU DENS AL ISTORIEI ROMÂNILOR

RADU TOADER

Deceniul 1916–1925 reprezintă perioada unor pași decisivi în constituirea și desăvârșirea statului național unitar român. O perioadă relativ scurtă, dar bogată în evenimente semnificative pentru istoria românilor.

Primii ani sunt cei ai Războiului de Reîntregire (1916–1919), căruia conducătorii români din acea vreme au hotărât să-i dea curs, în vederea recâștigării teritoriilor istorice locuite de români și aflate atunci în componența Imperiului Austro-Ungar.

Este războiul în care, pe terenul de luptă și la masa tratativelor¹, s-a pornit, în majoritatea cazurilor, cu șansa a doua și s-au avut, mai mereu, adversari mai puternici.

Soarta războiului s-a hotărât abia în ultima lui parte, anume în a doua jumătate a anului 1918. Dincolo de grelele pierderi umane și materiale, de suferințe, de incertitudini și de eforturi, anul 1918 este, pentru români, un an aproape miraculos. El marchează revenirea la Patria-Mamă atât a teritoriilor istorice românești dinspre apus (teritoriile aflate sub dominația austro-ungară), cât și a celor dinspre răsărit (Basarabia), și aceasta datorită unor conjuncturi complicate și unor situații neașteptate.

Desigur, conjuncturile de moment și victoriile în luptă, oricât de favorabile, nu sunt suficiente pentru a realiza crearea și consolidarea unui stat național unitar. Mai este nevoie de pregătire îndelungată și temeinică în plan ideologic și politic, de trezire a conștiinței naționale în fibra cea mai îndepărtată, de viziune clară, de bună organizare, de sincronizarea acțiunilor tuturor factorilor și actorilor, de coerență și unitate a acestor acțiuni, de adecvare la un context mai larg și de recunoaștere externă. Desfășurarea ulterioară a evenimentelor avea să arate, în cele din urmă, că toate aceste condiții au fost îndeplinite.

Lupta trupelor române trecute peste Carpați împotriva Austro-Ungariei este începută impetuos (august 1916), dar nu peste mult timp, România se trezește singură, înconjurată, înfrântă, izolată și cucerită de forțele Centralilor, care

¹ Keith Hitchins, *România 1866–1947*, București, Editura Humanitas, 1998, ediția a II-a, p. 263.

INSTITUȚIONALIZAREA CERCETĂRII ÎN DISCIPLINELE ETNOLOGICE DUPĂ MAREA UNIRE

NICOLAE CONSTANTINESCU

Fără a adopta poziția determinismului istoricist care a dominat o vreme gândirea științifică de la noi și de aiurea, nu putem nega, totuși, consecințele pozitive, efectele benefice pe care Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 le-a avut asupra dezvoltării și consolidării disciplinelor etnologice din România Mare, deși – din nou – nu putem susține că orice eveniment istoric, fie el și de dimensiuni mondiale, atrage după sine, cu necesitate, retransări și reasezări decisive în domeniul științei sau artelor. Constituirea statului național unitar român deschide perioada contemporană a României, într-o Europă cu noi granițe, cu noi națiuni suverane, independente, consfințind revenirea, după secole, a românilor din Transilvania, Basarabia și Bucovina în granițele noului stat.

După Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 și ca o consecință directă a acestui act istoric, de importanță capitală pentru poporul de la Carpați și Dunăre, se înființează universitățile românești din Cluj și Cernăuți, în cadrul cărora se vor crea nuclee de cercetare și se vor elabora, mai ales la Cluj, direcții de explorare a culturii populare cu un pronunțat caracter înnoitor, paralel cu eforturile desfășurate, în același sens (instituționalizare, clarificare a conceptelor, îndrumare/direcționare/ordonare a principiilor cercetării) la București, prin Școala sociologică a lui D. Gusti, prin antropogeografia lui Simion Mehedinți, prin direcția filologică a Școlii lui Ovid Densusianu, prin prestigiul multilateral al lui Nicolae Iorga, prin deschiderile către modernitate și europenism ale lui D. Caracostea – toate aceste inițiative și orientări fiind legate de Universitate.

Nu există, încă, o istorie a predării disciplinelor etnologice – folclor, etnografie, artă populară – în universitățile românești, dar unele momente din didactica științelor despre cultura populară se pot reconstitui din sintezele elaborate până acum de Gheorghe Vrabie¹, Ovidiu Bîrlea², Iordan Datcu³. Cea de a patra parte din ampla panoramă a folcloristicii românești de Ovidiu Bîrlea se intitulează chiar *Cercetarea instituționalizată a folclorului* și conține referiri la „cercetarea filologică” (I. A. Candrea, D. Caracostea, Tache Papahagi, Petru Caraman, afiliați

¹ *Folcloristica română*, București, Editura pentru Literatură, 1968.

² *Istoria folcloristicii românești*, București, Editura Enciclopedică Română, 1974.

³ *Dicționarul folcloriștilor. Folclorul literar românesc* (în colaborare cu Sabina C. Stroescu), București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979; *Dicționarul folcloriștilor. II. Folclorul musical, coregrafic și literar românesc*, Editura Litera, 1983; *Dicționarul etnologilor români...*, ediția III-a, revăzută și mult adăugită, București, Editura Saeculum I. O., 2006.

MANIFESTĂRI DE EDUCAȚIE NONFORMALĂ PRIN CULTURA ORALĂ

RODICA RALIADE

Ani de neobișnuită stabilitate pentru vestul și centrul Europei, etapa supranumită *la Belle Époque* a oferit toate condițiile favorabile impulsivității culturale, cercetării științifice și dezvoltării învățământului. „Frumoasa epocă”, moment al liniștii, prielnică dezvoltării și creativității, va dura de la sfârșitul secolului al XIX-lea până în jurul anului 1918, când va fi întreruptă de Primul Război Mondial. Omenirea a avut răgazul să descopere și să folosească, în acele vremuri, avantajele fonografului, aeroplanului, automobilului, telefonului, mirajul cinematografului, metroul, noi viziuni artistice ș.a.

La începutul secolului al XX-lea, oferta culturală occidentală, cu expozițiile grupării *Sécession* sau cu scrisul „demolatorilor” de la *Jung Wien* încă nu-i putea interesa pe intelectualii români, care aveau înaintea de război alte priorități, axate pe educația națională: promovarea unei culturi militante pentru cunoașterea temeinică a limbii și istoriei românești, formarea unor dascăli instruiți, ridicarea de școli, publicarea de reviste, cărți, culegeri de folclor, organizarea de societăți literare, cercuri culturale, periodice ș.a.

Ideologic, a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cu prelungiri până la Primul Război Mondial, și-a avut rădăcinile în anii revoluțiilor pașoptiste. Emanciparea culturală a societății românești de atunci, în mare parte rurală, patriarhală, a prefigurat conturarea spirituală, înaintea celei politice, a statului român modern.

Fiecare generație de cărturari români a fost dominată de spiritul epocii și reprezentată de personalități care l-au înțeles și au acționat în sprijinul lui. „Generația de la 1840 având problemele ei de creațiune și unire a statului modern, cea de la 1870 urmărind consolidarea în spirit critic, iar cea de la 1900, unirea, factorul cultural merge mână în mână cu viața politică. Mai important decât toate principiile de diviziune este spiritul epocii de care ține seama arăta împărțire pe generații”¹.

Perioada dinainte și imediat următoare Primului Război Mondial, care coincide generației dintre 1900 și 1930, a avut în centrul ei ca figură reprezentativă

¹ D. Caracostea, *Gândurile care au prezidat la alcătuirea planului pentru bibliografia periodicelor noastre*, Arhiva Academiei Române, Dosar A-4, ms. românești, 1947, filele 46–56.

EDUCAȚIA ÎNTRE CRITICISM ȘI „MODĂ”

OCTAVIA COSTEA

Inițiativele țărilor europene privind educația pe tot parcursul vieții reflectă un moment punctat, care persistă în aria specifică fiecărei țări, constând în *validarea învățării în societate*, și sunt intrinsec legate de *calitatea educației continue*. Calitatea este un termen utilizat frecvent în documentele de politici educaționale actuale, în textele normative și în limbajul cotidian. Organizația Internațională pentru Standardizare (ISO) și Fundația Europeană pentru Managementul Calității (EFQM) recomandă două criterii principale pentru definirea calității, respectiv, focalizarea pe utilizator și pe produse. Creșterea calității se realizează însă nu numai prin măsuri operaționale la nivelul sistemelor, ci și prin intervenții la nivelul local, respectiv, sistem de învățământ și școală. Aceste două planuri de intervenție într-o societate sunt analizate sub aspect critic încă din secolul al XIX-lea, iar atenția gânditorilor se îndreaptă spre cauzele clivajelor dintre acestea două, în condițiile în care problema educației pentru toți și peste tot era bine punctată.

Pentru a creiona un tablou critic al evoluției educației din 1918 până astăzi, luăm în considerare percepțiile unor personalități implicate în emanciparea și în educația societății românești, utilizând surse documentare primare și secundare. Elementele critice învederate ne sunt de ajutor în a descifra tendințe pozitive și negative din planul conceptual și din planul operațional al educației, precum și bune practici sau efecte perverse mai mult sau mai puțin încryptate și transmise în tradiția școlii și în practica socială din societatea românească.

Criticismul secolului al XIX-lea

Gh. Barițiu (1860) inițiază un program de educație continuă care constă în alcătuirea de lucrări etnografice și de folclor, răspândirea cunoștințelor moderne de agricultură, de silvicultură, de pomicultură, de horticultură. La propunerea lui V.A. Urechia și M. Kogălniceanu în localul școlii de artă din Iași se înființează prima școală de adulți, cursuri serale și duminicale pentru ucenici, calfe și tineri ce nu au urmat școala primară.

Titu Maiorescu se înscrie în direcția critică și autentică a tradiției în cultură: „O primă greșală, de care trebuie astăzi ferită tinerimea noastră, este încurajarea blândă a mediocrităților”. Al doilea adevăr: „forma fără fond nu numai că nu aduce

ARHIVA DE FOLCLOR A ACADEMIEI ROMÂNE DIN CLUJ-NAPOCA, ARHIVĂ DE CULTURĂ ORALĂ A TUTUROR ROMÂNILOR

ION T. ALEXANDRU

În istoria folcloristicii, dar și a etnografiei românești, întemeierea unei Arhive de Folclor, de către Academia Română, la Cluj-Napoca (1930), și publicarea „Anuarului” acesteia (1932–1945), reprezintă momente de seamă în dezvoltarea disciplinelor științifice etnologice, care se ocupă cu studiul culturii populare de pe întreg cuprinsul țării. Aceste deosebite realizări – pe linia promovării unei cercetări științifice cât mai temeinic organizate și moderne – au fost posibile numai în urma făuririi statului național unitar român, prin Marea Unire a Transilvaniei cu Țara de la 1 Decembrie 1918, și apoi a înființării Universității clujene, important centru de cultură și știință românească umanistă. Atât întemeierea Arhivei de Folclor a Academiei Române, cât și inițierea publicației sale periodice se leagă de numele unuia dintre promotorii culegerii folclorului românesc la nivel național și elaborării unor instrumente de lucru de anvergură științifice, de maximă necesitate pentru studiile sintetice ulterioare, Ion Mușlea¹.

Grație unei autentice vocații de organizator, Ion Mușlea se situează, prin contribuțiile sale la dezvoltarea folcloristicii românești, alături de Ov. Densusianu, I.-A. Candrea, D. Caracostea, T. Papahagi, P. Caraman, G. Breazul, C. Brăiloiu etc. Astfel, în 1929, I. Mușlea, urmând și dezvoltând un plan lansat anterior de Ov. Densusianu, atrăgea atenția conducerii Academiei Române, prin intermediul lui Sextil Pușcariu, asupra necesității întemeierii acestei Arhive de Folclor. În memoriul pe care l-a înaintat pentru a-și susține inițiativa, sublinia faptul că cercetarea este „inegală”, Academia nedând „directive de culegere”, astfel încât „se neglijează partea de superstiții”, obiceiuri jurdice și chiar poveștile, ca și unele provincii. În general, neștiindu-se bine „ce s-a cules și ce nu”, ajunge la concluzia că ar fi o eroare continuarea publicării seriei academice „Din viața poporului român. Culegeri și studii”, pentru că ar însemna „să publicăm de atâtea ori variante de mult cunoscute și fără nici o valoare științifică din punct de vedere folcloric”, sarcina Arhivei de Folclor preconizate constând tocmai în conservarea și selecția, spre publicare, a acestui material. Arhiva urma să activeze prin intermediul unui „corp de corespondenți devotați și siguri” și să studieze respectivul material

¹ Cf. Ion Mușlea, în I. Datcu, S.C. Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor. Folclorul literar românesc*, Cu o prefață de Ov. Bîrlea, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979, p. 295.

MUZEUL SATULUI ȘI MUZEELE SUEDEI ÎN VIZIUNEA LUI GHEORGHE FOCȘA

IOAN OPRÎȘ

România ca țară, atât din punct de vedere cultural, dar și economia ei, marele ei potențial industrial și turistic, iar din perspectivă politică, poziția sa strategică au construit proiecte importante de relații culturale, mai ales după Revoluția din Ungaria.

Sigur că, la București – cum remarca ziarul suedez „Dagens Nyheter” la 11 noiembrie 1956 – „marea statuie a lui Stalin e încă la locul ei” contrastând, însă, cu „oameni care ascultă posturile de radio occidentale și îndrăznesc să vorbească destul de liber sau cel puțin au mai îndrăznit să facă acest lucru cu câteva săptămâni în urmă. Influența pe care o va avea lupta pentru libertate din Polonia și Ungaria asupra dezvoltării României nu poate fi încă prevăzută. Un lucru este sigur, că atmosfera a devenit mai ușoară și presiunea exercitată de Răsărit s-a micșorat și în România în decursul anilor care au trecut de la moartea lui Stalin”¹. Dar ziaristul acestui cotidian liberal suedez știa despre România și că era „țara care a fost încorporată în modul cel mai brutal în sistemul sovietic. Este întreruptă orientarea spre apus și în special spre Franța, care, începând din 1800, caracteriza dezvoltarea acestei țări. Economia națională, învățământul și munca de cercetare sunt îndreptate, aparent, spre răsărit. Este greu de apreciat ce se petrece în profunzime. În orice caz, românii duc o viață sărăcăcioasă, se remarcă o lipsă de mărfuri, iar prețurile sunt enorme față de salarii”². Remarcând predominarea salopetelor și uniformelor „pe străzile orașelor din România, ca de altfel în toate țările din Răsărit”, dar și numărul redus al rușilor, „retrași în colțuri izolate și în siguranță”, ziaristul a semnalat prezența cenzurii, dar și a unor „aspecte luminoase”: „În teatre cel puțin sunt jucate piesele clasice apusene și noul regim a păstrat tradiția scenei. Nu există lipsă de bani pentru artiștii și cercetătorii care se bucură de încrederea guvernului. Membrii Academiei Române duc o viață confortabilă în vile naționalizate cu un parc de 50 de mașini la dispoziția lor și cu salarii de 3–4 ori mai mari decât cele ale oamenilor obișnuiți”³.

¹ În traducerea unui articol care analiza vizita învățatului suedez Alf Lombard în România, Arhivele Naționale Istorice Centrale (ANIC), fond Institutul Român pentru Relații cu Străinătatea (în continuare IRRCS), dosar II/428, f. 143.

² *Ibidem*, se oferea ca exemplu: salariul de muncitor sau funcționar 5–600 lei/lunar, iar kg de unt 23–50 lei, un costum 450–1.000 lei.

³ *Ibidem*.

VLAHII DIN MUNTENEGRU ÎNTRU LEGENDĂ ȘI ADEVĂR ISTORIC

ARMAND GUȚĂ

Crna Gora [Muntenegro] este situat în partea de sud-est a fostei Iugoslavii, având ca vecini la nord Serbia, la nord-est Kossovo și Metohia, la est Macedonia, la sud-est Albania, la vest Bosnia-Hertzegovina și Croația. Muntenegro are doar 18.500 de km pătrați și 653.000 de locuitori. Se spune că muntenegrenii au patru grade de comparație în ceea ce privește frumusețea: frumos, foarte frumos, cel mai frumos și „uită-te la mine”. Poate că aceste lucruri le-au moștenit de la zeti, unii dintre strămoșii lor.

În proporție de 90%, Crna Gora este un stat muntos, străbătut de numeroase lanțuri de munți de la vest la est și de la nord la sud, precum: Pöbijenik, Javorije, Kovač, Ljubisnija, Lisač, Sinijavina, Bijelasića, Durmitor, Pivske, Treskavač, Lola, Žurim, Maganik, Stožac, Voinijk, Bioc, Golija, Somina, Njegoš, Rudine, Prekornica, Žijevo, Komovi, Visitor, Mokra planina, Haijla Žljeb, Mokra Gora, Prokletije, Bijela Gora, Orijen, Lovcen și Rumije.

Istoria Muntenegrului este deosebit de zbuciumată, acest teritoriu făcând parte, pe rând, din regatele sârbe Raška și Zeta ale dinastiilor Nemanija și Crnojevici; mai târziu, regiunea Primorje-Boca Kotorska a devenit posesiune venețiană, între 1300 și 1795, și apoi posesiune habsburgică, între 1800 și 1918, iar restul teritoriului a fost ocupat de Imperiul Otoman, cu mici excepții, reprezentate de câteva masive muntoase din vestul și nord-estul teritoriului, care au rămas sub stăpânirea puternicelor triburi războinice precum Cucii, Tomaševici, Comani, Hoti, Piperi, Bjeloși și altele. Din 1815 Muntenegro s-a bucurat de o autonomie lărgită în cadrul Imperiului Otoman, iar din 1878 a devenit independent sub conducerea dinastiei locale Petrovici-Nejgoš. La formarea națiunii muntenegrene a contribuit, în mare măsură, și vechea populație balcanică romanizată (vlașcă) și albaneză, peste care au venit triburile slave: sorabi, rașkanii și zeti. Limba oficială este dialectul ijekavian al limbii sârbo-croate.

Vechea capitală Cetinje, așezată în partea de sud-vest a țării, la poalele muntelui Lovcen, conform legendelor, a fost întemeiată de păstorii valahi conduși de Radul Valahul, ce își petrecea iernile împreună cu familia, servitorii și turmele de oi în Primorje (pe litoral) și verile în munții ce înconjoară Cetinje¹. Există 8 legende despre vlahi și peste 12 variante ale acestora; cele mai cunoscute au fost

¹ Cvetko, Pavlovic, Đuro Batricevic, Costa C. Roșu, *Vlasi u Crnoj Gori*, Novi Sad, 2000, p. 2.

REVOLUȚIONARI BULGARI ÎN ROMÂNIA (SEC. AL XIX-LEA)*

EMIL ȚÎRCOMNICU

„Dintre toate țările dunărene, cele românești singure au putut, prin poziția lor geografică și prin calitatea lor de obicei de ceartă, să-și păstreze o autonomie formală, scump plătită în dealtminterea prin condiția de a fi teatrul de luptă al vecinilor celor puternici. Însă în această autonomie a țărilor românești a răsărit încet reînvierea celorlalte state balcanice. Pe atunci țara noastră a fost un adăpost pentru aceia dintre creștinii Turciei care aveau aspirații de eliberare. Din timpii din urmă amintim numai că mișcarea din Grecia a avut un razim de căpetenie la noi, că regenerarea Bulgariei s-a pregătit la noi, ba în timpul domniei lui Vodă Cuza până și maghiarii căutau în România baza de operațiune pentru emanciparea patriei lor”

(Mihai Eminescu, *Micile state de la Dunăre*, 8 octombrie 1880)

Mișcarea revoluționară națională bulgară

Momentul de la 1877–1878, urmare a războiului româno-ruso-turc, prin care s-a obținut autonomia Bulgariei, a fost pregătit prin jertfa elitei naționale bulgare plecată în emigrație și a haiducilor bulgari care au luptat cu arma în mână pentru libertatea Bulgariei.

După Tratatul de la Adrianopol din 1829, în Principatele Române, mai apoi, după 1859, în România, societatea românească, supusă unor profunde transformări culturale, economice și sociale, a devenit deosebit de atractivă pentru elitele naționale balcanice. Aici au venit mulți intelectuali, negustori și refugiați care urmăreau să se afirme atât pe plan economic, cultural, dar și național. Astfel, Principatele Române au fost pe parcursul secolului al XIX-lea protectoare pentru elitele naționale balcanice, aici găsind adăpost refugiații politici greci, bulgari, sârbi și albanezi. Datorită implicării în mișcarea eteristă, numeroși bulgari s-au refugiat în dreapta Dunării, după 1821.

* Comunicare ținută la Simpozionul *Aportul frățesc al românilor în lupta pentru eliberarea Bulgariei*, Vidin, 3 martie 2009, organizat de asociațiile românești Uniunea Etnicilor Români din Bulgaria, Asociația „Curcubeul peste Dunăre”, Centrul Cultural Român din Vidin și Societatea Culturală a Vlahilor. Acest simpozion a reprezentat un moment de cotitură pentru românii din Timoc, reprezentanții asociațiilor românești afișându-se ca minoritari români care cer ca legile din *Constituția bulgară* să fie puse în practică, oferindu-se astfel etnicilor români drepturi europene de protecție culturală. Articolul a fost realizat în cadrul proiectului nr. 960, CNCISIS.

CAIETELE DE FOLCLOR ALE ELEVILOR PROFESORULUI GRIGORE CREȚU

MARIAN LUPAȘCU

În vara anului 1999, un prieten, instrumentist, culegător și iubitor al folclorului românesc, domnul Constantin Pavlovschi¹, mi-a vorbit despre niște pachete cu caiete în care ar fi fost notate versuri din cântece și basme, care zăceau în podul casei unui fost coleg de școală generală. Incitat, am mers într-o după-amiază, împreună, în strada Tunari, colț cu Fecioarei, la Anton-Victor Olăvinaru, zis „Toni”². Casa, încă în renovare, fusese deja vândută, iar noii proprietari voiau să arunce toate „vechiturile”. Drept care, la etaj, pe un hol și pe scară erau împrăștiate bucăți de mobilă sculptate, oglinzi venețiene sparte, veselă, fotografii sepia, haine, pălării, foi volante și caiete aflate într-o stare avansată de degradare, parte roase de șoareci, parte mucegăite, toate mirosind a urină de motân. Ici-colo se mai zăreau pachete învelite în ziare îngălbenite, legate cu sfoară. Am ridicat o copertă și am rămas înmărmurit. Pe față, grafica punea în evidență portretul Regelui Carol I și al Reginei Elisabeta, în medalioane, grafia textului tipărit era arhaică, iar în centru erau scrise, caligrafic, cu cerneală violetă, numele unui elev, clasa, anul 1892, satul, plasa și un titlu: *Producțiuni populare*. Pe spate era „Charta României și a Căilor-Ferate”, cuprinzând Muntenia, Oltenia, Moldova și Dobrogea, dar erau desenate și Transilvania, Banatul, Basarabia și Bucovina, ca o prefigurare a Marii Uniri. Emoționat, am început să scotocesc și să pun deoparte tot ce era în bună stare, iar Toni, bine „afumat”, mi-a vorbit de bunicul său, Grigore Crețu, născut în 1848, mort în 1919, fost profesor de limba română la Liceul „Matei Basarab”, și mi-a indicat ca sursă bibliografică *Dicționarul Minerva* din 1939. Folclorist pasionat, Gr. Crețu își punea elevii să culeagă folclor din locurile natale, în vacanțe. Se pare că ar fi existat un număr uriaș de documente, „un vagon” cum spunea Toni, adunate de Crețu în cursul carierei sale didactice, mare parte donate de soție, după moartea sa, unei biblioteci din Cluj, de unde ar fi fost aruncate și arse de hortyști. Cele mai valoroase, împachetate de profesor, împreună cu câteva manuscrise personale, ar fi rămas în podul casei mai bine de 100 de ani. Dintre acestea, cu o sticlă de țuică și o sumă de bani, am salvat peste 200, urmând ca,

¹ Fost contrabasist la Orchestra Populară „Barbu Lăutaru” în anii '50, fondatorul tarafului „Frunza verde” în 1969.

² Născut la 27.10.1927, pensionar, fost portar la Liceul Pedagogic.

ABSTRACTS

A ROMANIAN HISTORY DECADE

RADU TOADER

The paper deals with a dense period of Romanian history: 1916–1925. There were several important events in order to strengthen, maintain and consolidate the unity of Romanian Kingdom: Romanian diplomacy before 1916, the war (1916–1919), the dissolution of Austrian Empire and the Ottoman Empire, The Russian (“white” and especially “red”) Revolutions, the Treaty System of Versailles, the agrarian reforms (1921), a new Constitution of Romania (1923) and the Administrative Reorganisation Laws (1925).

Keywords: First World War, Constitution, Romania.

MANIFESTATIONS OF NON-FORMAL EDUCATION THROUGH THE ORAL CULTURE

RODICA RALIADÉ

This study presents ways of non-formal education achieved through oral culture in the period before and after the First World War. Under the influence of Enlightenment, spread all over Western Europe since the XIXth century, institutions for adults' education appeared in the Romanian area. Thus, there were built concert halls, universities and libraries, cultural leagues etc. The programmes of these institutions offered conferences and different artistic shows. They also included folkloric songs and dances, traditions and customs which would play an essential role in shaping many generations' feeling of national dignity.

Keywords: education, cultural league, cultural societies, association.

EDUCATION BETWEEN CRITICISM AND "FASHION"

OCTAVIA COSTEA

Our work updates the subject, the education, seen in a critical way, starting from the XIX-th century to nowadays. We analysed, using both the primary and secondary sources, some of perceptions of Romanian representative personalities involved in education, in parallel, vision and good practices on education in order to draw an image of Romanian historical contribution in this field. The stored good practices, risks, negative or ill-fated structures could contribute to the experience and memory of institutions, one the one hand, and on the other hand, to build up a lesson for us all consisting in how to participate optimally in the European educational field with our specificity. For Romanian education it is important to correlate the central and local levels, to focus on the quality of education and also to eliminate the backwashes accumulated in the education system.

Keywords: education, institution, risks.

MUNTENEGRIN VLACHS BETWEEN LEGEND AND HISTORY

ARMAND GUȚĂ

In this short paper I try to clarify the link between historical facts hidden into Muntenegrin legends about the presence of the old Valachs population and their role within ethnogenesis of many Balkanic nations in Medieval Ages. Among hundreds Muntenegrin legends about their tribal and ethnic origins the oral and written culture have preserved, until the beginning of the XX century, 8 legends with 12 variants about Vlachs who were the founders of the ancient capital, city Cetinije. Many types of these legends have deep hidden into their own dramatic register many historical statements which proved that on the ancient, medieval and modern Muntenegrin territory had lived and later it were assimilated almost three waves of Valachian population. In conclusion, Balkanic Valachs together with Albanians and much numerous Slavic population contributed to the birth and completion of today Muntenegrin nation.

Keywords: Muntenegrin, Vlach, legend.

BULGARIAN REVOLUTIONISTS IN THE XIXth CENTURY'S ROMANIA

EMIL ȚIRCOMNICU

The Bulgarian national elite had found in the XIXth century, in Romania, after 1859 a solid support for the cultural, national and revolutionary spirit, on which after the 1877-1878, stood the autonomy and after the independence of the reborn Bulgarian state. Romania was considered like a second fatherland for the Bulgarian emigrants of that time.

Keywords: Bulgarian, revolutionary, emigrant, culture, national, Romania.